

НИЈЕ ЗДРАВНО ОДМАХ СКОЧИТИ У МОРЕ

(Горан Војновић: *Југославија, моја дежела, са словеначког превела Драгана Бојанић Тијардовић, Ренде, Београд, 2012*)

Савремена историја западног Балкана осудила је књижевно поље тог подручја на цикличну интерпретацију друштвено-политичких прилика. Појава романа Горана Војновића је у том смислу сасвим коректан пример. У овом тренутку када се на националним те-ве фреквенцијама форсира историјски ревизионизам, када се насилно укидају писма и језици на зградама јавних институција, када цркве цензуришу уметност, када богати, задригли националисти добијају још више простора за своја политичка тела, а њихово мршаво гласачко тело облепљује прозоре новинама и греје се пластичним кесама, чини се да једно овакво књижевно дело леже као симболички мелем на ране, јер представља „отпор десници“, док у исто време избегава додатно мелодраматично усложњавање југословенске митологије, дискретно опомињући да је овде једном заиста постојала владавина социјалних права, да је постојала држава.

Међутим, ово није политички роман. Његова прича је породична сага: младић Владан Боројевић, крстарећи интернетом, сазнаје да његов отац Недељко није погинуо у рату и да се вероватно, под менторством разних националних службених агенција, крије негде у Босни, као осумњичени ратни злочинац. Када Владан одлучи да крене у потрагу за оцем, и не слутећи докле га тај подухват може одвести, заједно са њим се покреће и тешка породична позадина његовог адолесцентског и момачког живота. Све успомене, сећања, слике и приче из прошлости ковитлају се у незаустављивој бури његовог бића. Владан је одрастао у Пули, срећној и светлој панорами једне велике *дежеле*, фелинијевској платформи за дечачке снове. Тамо је пратио аксиоме утопијског простора среће: другове, море, перспективу, стабилну државу и породицу. Тај скуп благословених једињења нагло је прекинут једног поподнева, баш онако силовито и опасно као скок непромишљеног дечка врућег тела у хладно море. Владан никада није отишао на заказани несташлук са своја два пријатеља, Мариом и Синишом, зато што је његов отац, високи официр ЈНА, добио изненадну прекоманду у Београд, где је требало да буде већ следећег јутра. Шеснаест година после, Владан живи у сивкастој Љубљани, са девојком у стану нешто већем од затворске ћелије и аутомобилом нешто бржим од коњске запреге. Тим аутомобилом Владан први пут излази ван граница независне Словеније у потрази за оцем, налазећи гротескне остатке једне бивше земље.

Аргументи за легитимитет поетичног наслова романа који би површном погледу наговестио носталгични наратив или збирку сећања на утопијски простор, текстуално су, међутим, уписани у контрапункт. У неколицини примера, идеја Југославије (више него стварни простор) развијена је као сталожени позитив последица насталих њеним распадом. Фужине, на пример, љубљански квартал у коме станује рано сазрели Владан

заправо је пародијски микро-рефлекс почивше земље. Основну школу у Љубљани коју похађа главни јунак, похађа такође и булумента друге деце која су сва одреда (дис)квалификована као „јужњаци“ или „чефурји“, дакле, коначно, досељеници из осталих југословенских република. Када описује живописне доживљаје из овог животног раздобља, наратор са изостреним хумором разоткрива сву инфантилност националистичких начела. Деца се, подражавајући своје родитеље, међусобно расподељују у етничке таборе и воде дечији рат без оружја. Ова југо-словеначка мини колонија правилно одражава националистички *sevdah nightmare* грађанских герилских инцидентата чији ће нас одјек, како ствари стоје, још задуго подмукло прогонити. Међутим, овај наивни детаљ из дечачког живота испоставиће се као усамљени пример у целом роману, јер су друге слике олупине југословенског тела знатно мрачније. Реалистички наратив Владанове потраге за интерном истином о свом оцу насељавају два уверљива карактера постјугословенског кабуки позоришта: један је рационални, мудри, разочарани, силом прилика венчани кум Владановом оцу, Емир (надређени официр у време Недељковог младачког војниковања), који ће Владану у његовој потрази помоћи утолико што ће му несхватљиви морални суноврат његовог оца представити кроз анализу унутрашње корумпираности југословенских функционера и скривених националиста унутар КПЈ, као и таутолошком дефиницијом рата: „Рат је био рат, то је била друга планета. Нико то не може да разуме. Или си био тамо или те није било.“ Други лик, ирационални Данило, нешто је даљи рођак Владановог оца, који је Владана и његову мајку прихватио у свом новосадском стану када је Недељко и дефинитивно премештен на фронт, примио је Владана по други пут у истом стану док је овај неуморно пратио трагове последњих година живота у стварном идентитету Недељка Боројевића. Сада је то био Данило-љуштура оног гласног Крајишника чији се гласачки профил уклапа у газиместански хистеро-митинг. Док је у жеку ратне '91. године, тај добри домаћин Данило, који је са комшијама и породицом (а у присуству анемичне Владанове мајке и ониричног Владана) срчано поздрављао сваки миг С. М.-а удатог Марковић и снажним, мушким рукама претио кроз ваздух, сада је био седа, погурена, једва чујна фигура са два осушеним брезиним гранама наместо руку. Једино када је говорио о метафизичком усуду српског народа и самим тим неизбежној кривуљи Недељка Боројевића (чије је поступке, наравно, оправдавао вишом констелацијом везаних догађаја), његове очи су сијале, а у његовом телу варничили су витални сигнали. Детаљно и сугестивно постављајући ове две фигуре као живе симболе постјугословенске пустоши, писац, као и на другим местима у роману, испољава занатску бравурозност у продубљивању психолошког и идеолошког портфолија тог фамозног, обичног балканског човека. Трећа тачка којом писац чврсто оправдава наслов романа је заправо сложена испреплетаност етничких означитеља унутар његовог породичног стабла: његов отац је рођен у Банату од мајке Мађарице и оца привилегованог НОБ-овца пореклом из Херцеговине, служи војску у Пули где упознаје и на крају узима Словенку за жену. Функционишући као илустрација универзалности лика (јер таквих је Владана много), она у исто време наглашава личну, породичну конструкцију романа као и апсурдност етничке самоизолације.

Како је Војновић вокацијом филмски и ТВ редитељ, сасвим је очекивано да структура његовог романа буде чврсто монтирана наративна грађевина хладнокрвно са-

чувана у корицама књиге од 29 поглавља. Кроз динамичних 28 поглавља (истоветност броја година наратора у тренутку приповедања и броја поглавља је симболички куриозитет) заокружена је мучна потрага за оцем, да би 29. глава била исписана као катарзични епилог. Роман је увезан у чврсту приповедну целину, зачињен обиљем уверљивих животних прича које су сналажљивом монтажом постављене увек на право место. Оне служе као катализатори средишњем проблему романа – типском односу оца и сина. Између сазнања о потенцијалном стравичном злочину над којим је командовао његов отац и коначног сусрета са тим злочинцем који је прогутао његовог оца, открива се болна провиденцијалност заштитне линије у појединцу – оне линије која ограђује човека, супруга и оца од службеника који не разликује професионалне дужности од моралних. С једне стране, драматична живост приповедања указује на роман који припада најбољој традицији *road* литеатуре, док с друге стране мрачна нит одрастања наговештава дикенсовски билдунгсroman о усамљености и напуштености. Перспектива првог лица, ипак, често ограничава уметнички вишак, а исповедни тон романа преплављује књижевне сугестије, гушећи их претераном експликацијом. Но, Војновић је барем одличан психолог: упознајемо верне, реалне ликове, демографске статисте у суморном људском врту и постапокалиптичне историјске животиње чији махунасти свет не заслужује разумевање. Имајући у виду политичку и егзистенцијалну тежину књижевне грађе, неизбежно је кокетирање са фиксним стереотипима било југословенске било транзиционе свакодневнице. На одређеним местима писац успева да превазиђе традиционалне оквире типолошких драматичних и комичних идиома, док на неким другим местима он упада у замку претеране потребе за тарантиновским адвертајзинг хумором.

Феноменологију ратног злочина и етику кривице у овом роману је надвладала дубоко лична повест синхронизована са распадом једне породице из чијег окриља уништена држава изгледа као лични пораз. Однос личног и колективног, приватног и јавног у овом роману враћа фокус на прљаво балканско двориште у коме је национализам изговор за корпоративну крађу, историја (крвава) бајка, а прошлост приватна својина национал-егоманијака. Држава која би у, у прав(н)ом смислу, требало да обезбеђује одређену грађанску сигурност, показује овај роман, уједно служи и као оквир за неговање личног достојанства, емотивне стабилности и пунокрвних људских односа. Зато је држава овде изједначена са привидом целовитог идентитета. Растројством једне државе на географске фронтале, и стварност субјекта постаје фрагментизована.

Војновић је овим романом најавио могућност да се ускоро заиста појави велики роман о деведесетим годинама, како то прижељкује М. Баздуљ, зато што је за такав подухват потребан управо пишев генерацијски јаз и иронијски отклон. Роман *Јујославија, моја дежела* је, додуше, за сада једино успешно превредновао онај стари толстојевски почетак грандиозног романа који укључује један мото из *Библије* („освета је моја и ја ћу је вратити“) и, у југословенском контексту измењену крилатицу: све породице ратних злочинаца личе једна на другу, свака породица ЈНА официра је несрећна на свој начин.